

Κορυτσά - Μπιζάνι

Ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος ξέσπασε στις 5 Οκτωβρίου του 1912 με τους συμμάχους Έλληνες, Σέρβους, Βούλγαρους και Μαυροβούνιους να σημειώνουν καθοριστικές νίκες. Ο Ελληνικός στρατός πήρε τη Θεσσαλονίκη στις 26 Οκτωβρίου του 1912. Τέσσερις ημέρες αργότερα, ξανάρχισε την πορεία. Αντικειμενικός σκοπός ήταν η απελευθέρωση της Δυτικής Μακεδονίας, ενώ ένα τμήμα προχώρησε βαθιά στα βόρεια με σκοπό να παγιδέψει τους Τούρκους της Κορυτσάς. Δεν πρόλαβε.

Ο κύριος τουρκικός όγκος, περίπου 40.000 άνδρες, κατέβαινε ήδη στα Γιάννενα, όταν οι Έλληνες ολοκλήρωσαν την κύκλωση της Κορυτσάς. Η τουρκική φρουρά προσπάθησε έξοδο (29 Νοεμβρίου του 1912) αλλ' αποκρούστηκε. Την επόμενη βδομάδα, ο ελληνικός στρατός ξεκίνησε την εκκαθάριση των τουρκικών εστιών αντίστασης στην περιοχή. Στις 6 Δεκεμβρίου του 1912, ένα ελληνικό απόσπασμα έμπαινε στην Κορυτσά. Η απελευθέρωση της ακριτικής πόλης γιορτάστηκε με ενθουσιασμό σ' ολόκληρη τη χώρα. Όμως, ένα χρόνο αργότερα (17 Δεκεμβρίου του 1913), η Κορυτσά επρόκειτο να παραδοθεί, μαζί με ολόκληρη τη Βόρεια Ήπειρο, αθέλητη ελληνική συνεισφορά στο νέο κράτος της Αλβανίας.

Οι δυο τουρκικές μεραρχίες, που μπόρεσαν να ξεφύγουν από την μέγγενη, πρόλαβαν να ενωθούν με τον υπερασπιστή των Ιωαννίνων, Εσάτ πασά. Στις 26 Νοεμβρίου, χτύπησαν αιφνιδιαστικά τους Έλληνες και τους τσάκισαν στον Δρίσκο της Πίνδου, όπου δρούσε κι ένα σώμα Γαριβαλδινών εθελοντών που αποδεκατίστηκε. Ανάμεσα στους νεκρούς ήταν κι ο Κερκυραίος ποιητής Λορέντζος Μαβίλης, βουλευτής (1911) και αγωνιστής δημοτικιστής. Είχε γεννηθεί το 1860.

Στις 29 Νοεμβρίου του 1912, ελληνική αντεπίθεση ανάγκασε τους Τούρκους να ξανακλειστούν στο οχυρωμένο Μπιζάνι. Την 1η Δεκεμβρίου, οι ελληνικές δυνάμεις, που έρχονταν από τη Δυτική Μακεδονία, έφτασαν στην περιοχή κι ενίσχυσαν αυτές που βρίσκονταν εκεί από την αρχή του πολέμου. Πέρασαν δυο βδομάδες με αψιμαχίες. Μοναδική μεταβολή ήταν το πάρσιμο ενός υψώματος (Αϊ Λιας) από τους Τούρκους. Στις 16 Δεκεμβρίου, οι εχθροπραξίες μπροστά στο Μπιζάνι διακόπηκαν καθώς ο χειμώνας χτυπούσε τρομερός. Θα ξανάρχιζαν στις 7 Ιανουαρίου του 1913, μεθεπομένη της ναυμαχίας στη Λήμνο.

Η απελευθέρωση των Ιωαννίνων:

Πενήντα ημέρες μετά την έναρξη του πολέμου, τα μόνα σοβαρά οθωμανικά ερείσματα στα Βαλκάνια απέμεναν τα Γιάννενα, η Σκόδρα και η Αδριανούπολη, με τους συμμάχους καθηλωμένους προσωρινά στην Τσατάλτζα, στον δρόμο για την Κωνσταντινούπολη. Ο σουλτάνος ζήτησε ανακωχή και κάλεσε τους συμμάχους στην Τσατάλτζα να κουβεντιάσουν. Σερβία και Βουλγαρία δέχτηκαν. Η Ελλάδα όχι. Η κουβέντα οδήγησε στη συνδιάσκεψη του Λονδίνου με τους εμπολέμους αλλά και τις μεγάλες δυνάμεις γύρω από το τραπέζι. Άρχισε στις 3 Δεκεμβρίου και επί ένα μήνα πελαγοδρομούσε καθώς οι Τούρκοι ακολουθούσαν παρελκυστική τακτική. Η συμμαχική απειλή ότι θα ξαναρχίσουν οι μάχες τους ανάγκασε να μπουν στην ουσία του θέματος. Στις 4 Ιανουαρίου του 1913, η Τουρκία αποδεχόταν ότι πια δεν της ανήκαν τα εδάφη που είχε χάσει στα πεδία των μαχών, ενώ την επομένη, 5 του μήνα, ο στόλος της μάταια προσπαθούσε να βγει στο Αιγαίο. Οκτώ ελληνικά πολεμικά με επικεφαλής το θωρηκτό «Αβέρωφ» τον ανάγκασε να κρυφτεί οριστικά στα Δαρδανέλια (ναυμαχία της Λήμνου, βλ. [Ελληνικά θέματα] «**Θωρηκτό «Αβέρωφ»:** Ένας θρύλος που ακόμα ζει »).

Η είδηση προκάλεσε αναταραχή στις τάξεις των Τούρκων. Ο Εμβέρ μπέης, που το 1908 είχε ηγηθεί στην επανάσταση των Νεότουρκων, έφτασε εσπευσμένα στην Κωνσταντινούπολη. Η επανάσταση ξέσπασε στις 10 Ιανουαρίου του 1913, ο Τούρκος αρχιστράτηγος δολοφονήθηκε, οι εθνικιστές Νεότουρκοι επικράτησαν και δήλωσαν πως η Οθωμανική αυτοκρατορία αποχωρεί από τις συνομιλίες και προσφεύγει πάλι στα όπλα. Έτσι κι αλλιώς, οι μάχες στην Ήπειρο είχαν επαναρχίσει τρεις μέρες νωρίτερα.

Στην αρχή του πολέμου, ο εκεί τουρκικός στρατός διέθετε πάνω από 15.000 πεζούς, μια ίλη ιππικού και αναρίθμητα πυροβόλα. Μόνο στο οχυρωμένο από τους Γερμανούς Μπιζάνι είχαν στηθεί 112 βαριά κανόνια. Τον Νοέμβριο, ενισχύθηκε με τις δυο μεραρχίες που έφτασαν από το Μοναστήρι. Αλλά και οι 8.200 Έλληνες με τα 24 πυροβόλα είχαν ενισχυθεί από το κύριο ελληνικό σώμα που έφτασε από τη Μακεδονία. Οι μάχες είχαν κοπάσει από τις 16 Δεκεμβρίου και ξανάρχισαν στις 7 Ιανουαρίου.

Τα ξημερώματα της 18^{ης} Φεβρουαρίου του 1913, μια φαινομενικά τεράστια δύναμη χτύπησε τους Τούρκους στο ανατολικό πλευρό τους, στο οχυρωμένο Μπιζάνι. Η επίθεση ήταν εικονική. Η κύρια δύναμη χτύπησε στα δυτικά, άνοιξε το δρόμο και με την ξιφολόγη και κάτω από πολικό ψύχος πήρε το ένα μετά το άλλο τα τουρκικά οχυρά. Δυο ημέρες αργότερα, οι Έλληνες κατηφόριζαν προς τα Γιάννενα. Καθώς βράδιαζε, πήραν το στρατόπεδο του τουρκικού πυροβολικού στον Άγιο Ιωάννη. Φωτισμένη η πόλη τους περίμενε. Στις 11 τη νύχτα, ο Εσάτ πασάς προσπαθούσε να βρει τρόπο να έρθει σε επαφή

με το ελληνικό στρατηγείο για να παραδοθεί. Ήξερε πως όλα είχαν τελειώσει. Τα έγγραφα της παράδοσης υπογράφηκαν στις 21 Φεβρουαρίου του 1913, ώρα 5.30 το πρωί.

Η παρέλαση των ελληνικών στρατιωτικών τμημάτων μέσα στα ελεύθερα Γιάννενα έγινε στις 22. Μέσα στις επόμενες δέκα μέρες, οι Έλληνες ελευθέρωσαν όλες τις πόλεις και τα χωριά της Ηπείρου παίρνοντας Αργυρόκαστρο, Χιμάρα, Πρεμετή και μπαίνοντας (4 Μαρτίου του 1913), στο Τεπελένι. Εννιά μήνες αργότερα, με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας (17 Δεκεμβρίου του 1913), οι περιοχές βόρεια από το Καλπάκι και την Κακκαβιά, ολόκληρη η Βόρεια Ήπειρος που είχε ελευθερωθεί με το αίμα του ελληνικού στρατού, προσφέρονταν από τις μεγάλες δυνάμεις, ελληνική συμμετοχή στη δημιουργία ενός νέου κράτους: της Αλβανίας.

Και ξαφνικά, η Αλβανία:

Η Αλβανία δημιουργήθηκε μέσα από τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912 - 13, ως δυτικό ανάχωμα στα πανσλαβιστικά σχέδια του τσάρου της Ρωσίας. Εμπνευστές η Αυστρία και η Ιταλία που είδαν το νέο κράτος ως τη μόνη λύση για να εμποδίσουν την αιχμή του ρωσικού δόρατος, Σερβία, να βγει στην Αδριατική. Με όπλο τον εκβιασμό των μεγάλων δυνάμεων, οι Αλβανοί εισέπραξαν από το Μαυροβούνιο την περιοχή της Σκόδρας, από τη Σερβία όλα τα εδάφη που κυριεύσε ως το Δυρράχιο και από την Ελλάδα τη Βόρεια Ήπειρο. Σχηματίστηκε, έτσι, η Αλβανία.

Όλα ξεκίνησαν από ένα χαρτί που είχαν συνυπογράψει Νεότουρκοι και Αλβανοί τον Αύγουστο του 1912, με το οποίο η Οθωμανική αυτοκρατορία παραχωρούσε προνόμια και ουσιαστικά αναγνώριζε την ύπαρξη της αλβανικής εθνότητας. Που, έτσι κι αλλιώς, υπήρχε. Τον Νοέμβριο, οι Τούρκοι είχαν εγκλωβιστεί από τους Έλληνες στα Γιάννενα κι από τους Μαυροβούνιους στη Σκόδρα. Κι ανάμεσα σ' αυτούς και στις λοιπές δυνάμεις της Τουρκίας μεσολαβούσαν ολόκληρη η Ήπειρος, η Μακεδονία και η Δυτική Θράκη, ενώ ο ελληνικός στόλος εμποδίζε την πρόσβαση από τη θάλασσα. Κι αφού απειλή καμιά δεν υπήρχε, οι Αλβανοί φύλαρχοι μαζεύτηκαν στον Αυλώνα και ανακήρυξαν την αυτονομία της Αλβανίας (28 Νοεμβρίου του 1912).

Αυστρία και Ιταλία άρπαξαν την ευκαιρία από τα μαλλιά. Το ζήτημα μπήκε στη συνδιάσκεψη του Λονδίνου, όπου συζητιόταν το θέμα των ευρωπαϊκών πρώην οθωμανικών εδαφών. Στις 20 Δεκεμβρίου και ενώ όλα τα άλλα ζητήματα εκκρεμούσαν, οι μεγάλες δυνάμεις αναγνώρισαν την αυτονομία της Αλβανίας.

Από εκεί κι έπειτα, τα πράγματα πήραν τον δρόμο τους. Ο διεθνής στόλος των μεγάλων δυνάμεων εφάρμοσε αποκλεισμό του Μαυροβούνιου (από 28 Μαρτίου του 1913), που πήρε τη Σκόδρα στις 13 Απριλίου κι εξαναγκάστηκε να την παραδώσει σε διεθνές απόσπασμα στις 23 του ίδιου μήνα. Κι ενώ η κατάσταση με τις διεκδικήσεις της Βουλγαρίας όλο και περισσότερο οξυνόταν, η Αυστρία δήλωσε ορθά κοφτά στη Σερβία πως θα εισέβαλλε στο έδαφός της, αν οι δυνάμεις της δεν αποχωρούσαν από την παραλία της Αδριατικής. Η μισή Αλβανία είχε ήδη εξασφαλιστεί. Απέμεναν τα δύσκολα.

Στις 29 Ιουλίου του 1913, ακριβώς την επομένη που υπογράφηκε στο Βουκουρέστι η ελληνοσερβοβουλγαρική συνθήκη, διεθνής επιτροπή ορίστηκε να χαράξει τα σύνορα της Αλβανίας. Ήταν φανερό πως, για να δημιουργηθεί το νέο κράτος, θα έπαιρναν εδάφη και από την Ελλάδα. Επιτροπές Ελλήνων Βορειοηπειρωτών άρχισαν να οργάνουν τις ευρωπαϊκές αυλές, ζητώντας δικαίωση. Δεν υπήρχε περίπτωση να βρουν.

Οργάνωσαν έκτακτο ηπειρωτικό συνέδριο κι έβαλαν τις βάσεις του μελλοντικού τους αγώνα. Στις 17 Δεκεμβρίου του 1913, ανακοινώθηκε η ρύθμιση των ελληνοαλβανικών συνόρων με το «πρωτόκολλο της Φλωρεντίας»: Ό,τι υπάρχει πάνω από το Καλπάκι, κατακυρωνόταν στην Αλβανία. Μαζί, και το νησάκι της Σασόνας που είχε δοθεί στην Ελλάδα από το 1864 ως εξάρτημα των Ιόνιων νησιών. Η Ελλάδα διαμαρτυρήθηκε με έντονη διακοίνωση (21 Φεβρουαρίου του 1914). Εισέπραξε τον ωμό εκβιασμό:

«Ή αποδέχεστε αυτή τη διευθέτηση ή χάνετε τα νησιά του Αιγαίου». Η «λογική» περιλαμβανόταν στον ισχυρισμό ότι η Ελλάδα δεν μπορούσε «όλο να ζητά», καθώς μέσα σε λιγότερο από ένα χρόνο είχε υπερδιπλασιάσει την έκτασή της. Με το αίμα του στρατού της βέβαια αλλ' αυτό δε μετρούσε. Η έμμεση απειλή λεγόταν «αναθεώρηση της συνθήκης του Βουκουρεστίου», την οποία μεθόδευσαν Βούλγαροι και Ρώσοι. Απλά, οι Γερμανοί χάρη στη φιλία του βασιλιά Κωνσταντίνου και οι Γάλλοι χάρη στη διπλωματία του Βενιζέλου είχαν παρεμβληθεί υπέρ της Ελλάδας! Ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος, που ξέσπασε στη συνέχεια, ματαίωσε την ανατροπή.

Ο Βορειοηπειρωτικός αγώνας:

Η αποχώρηση των ελληνικών στρατευμάτων από τη Βόρεια Ήπειρο συνδυάστηκε με γενική εξέγερση των Βορειοηπειρωτών Ελλήνων. Η περιοχή ανακηρύχτηκε αυτόνομη κι ο ως τότε γενικός διοικητής Ηπείρου Γεώργιος Χρηστάκης Ζωγράφος (1863 - 1920) σχημάτισε προσωρινή κυβέρνηση. Μέλη της τρεις μητροπολίτες και τρεις λαϊκοί. Στα γρήγορα, σχηματίστηκε βορειοηπειρωτικός στρατός κι αντιμετώπισε με επιτυχία τον αλβανικό, που έσπευσε να κυριεύσει τα εξεγερμένα μέρη. Η νικηφόρα έκβαση των μαχών επέτρεψε στους Βορειοηπειρώτες να διακηρύξουν την ανεξαρτησία τους αλλά οι μεγάλες δυνάμεις τα είχαν κανονίσει αλλιώς. Στις 17 Μαΐου του 1914, υπογράφηκε το πρωτόκολλο της Κέρκυρας, με το οποίο αναγνωριζόταν η ελληνικότητα της Βόρειας Ηπείρου στα πλαίσια του κράτους της Αλβανίας και παρέχονταν προνόμια στον ελληνικό πληθυσμό.

Δυο μήνες νωρίτερα (Μάρτιος του 1914), είχε οριστεί βασιλιάς της Αλβανίας ο Αυστριακός πρίγκιπας Γουλιέλμος Βιδ. Οι Ιταλοί δεν τον ανέχτηκαν. Ένα πραξικόπημα που ξέσπασε τον Σεπτέμβριο κι ενώ ήδη είχε ξεκινήσει ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος, τον ανάγκασε να παραιτηθεί. Αναρχία και αιματοκύλισμα τον διαδέχτηκαν. Οι μεγάλες δυνάμεις ζήτησαν από την Ελλάδα να καταλάβει το νεοσύστατο κράτος για να επιβάλει την τάξη (Οκτώβριος του 1914). Ταυτόχρονα, οι Ιταλοί έκαναν απόβαση και κυρίευσαν τον Αυλώνα. Όμως, οι Αυστριακοί που προέλαυναν μέσα από τα εδάφη της Σερβίας απώθησαν τους Ιταλούς στο ελληνικό έδαφος.

Η κατάσταση περιπλέχτηκε ακόμα περισσότερο, καθώς οι σύμμαχοι της Αντάντ θεώρησαν ότι θα εξασφάλιζαν τη σύμπραξη των Αλβανών, αν τους έδιναν ένα κράτος. Και μια που ήταν δύσκολο να ξαναστήσουν την Αλβανία στη σωστή περιοχή, τη χάραξαν πιο νότια στον χάρτη, μέσα στο ελληνικό έδαφος!

Το κατασκεύασμα ονομάστηκε Αλβανική Δημοκρατία αλλά ούτε τους Αλβανούς εξυπηρετούσε αφού ζούσαν πιο βόρεια, ούτε τους Έλληνες από τους οποίους αφαιρούσαν ολόκληρη την Ήπειρο. Η Αλβανία αυτή διαλύθηκε, ενώ οι Γάλλοι κυρίευσαν την Κορυτσά κι έμειναν εκεί ως το 1920. Αργότερα, η περιοχή του Αυλώνα χαρίστηκε στην Ιταλία, στην οποία δόθηκε και η επικυριαρχία της Αλβανίας με αντάλλαγμα να μπει στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ (26 Απριλίου του 1915).

Οι περιπέτειες της Βόρειας Ηπείρου δεν επρόκειτο να τελειώσουν σύντομα.

Τα δεινά των Βορειοηπειρωτών:

Πριν να προλάβουν οι Αλβανοί να γνωρίσουν πώς είναι η ζωή σε ένα ανεξάρτητο κράτος, βρέθηκαν υπόδουλοι σε άλλα. Ο για λίγους μήνες βασιλιάς Βιδ εκδιώχτηκε τον Σεπτέμβριο του 1914, ενώ η χώρα μεταβλήθηκε σε απέραντο πεδίο μάχης με το βόρειο τμήμα της να κυριεύεται από τους Αυστριακούς. Τον Νοέμβριο του 1916, η ιταλική απόβαση στον Αυλώνα έστρεψε την πλειοψηφία των Αλβανών στο πλευρό της Αυστρίας. Τον Ιούνιο του 1917, οι Ιταλοί κήρυξαν την Αλβανία ανεξάρτητη κάτω από την προστασία τους. Μάχες φοβερές αιματοκύλησαν τη χώρα κάνοντας τους κατοίκους να υποφέρουν τα πάνδεινα. Η ειρήνευση βρήκε ιταλοκρατούμενη σχεδόν ολόκληρη την περιοχή, με την Ελλάδα δικαιωματικά να ζητεί τη Βόρεια Ήπειρο. Η συμφωνία Βενιζέλου - Τιτόνι απέδιδε τη Βόρεια Ήπειρο και τα Δωδεκάνησα στην Ελλάδα κι αναγνώριζε την ιταλική κατοχή στον Αυλώνα και την εντολή προστασίας για όλη την υπόλοιπη χώρα (29 Ιουλίου του 1919). Οι μεγάλες δυνάμεις αναγνώρισαν τη μοιρασιά (9 Δεκεμβρίου του 1919).

Η γενική επανάσταση των Αλβανών που ξέσπασε το 1920 τα ανέτρεψε όλα αυτά. Μια εθνοσυνέλευση στη Λιούσνια κήρυξε την ανεξαρτησία και την είσοδο της Αλβανίας στην ΚΤΕ. Οι Ιταλοί εκδιώχτηκαν, εκτός από το νησάκι της Σασόνα, από το οποίο η Ελλάδα είχε παραιτηθεί. Οι Σέρβοι προσπάθησαν να εισβάλουν στη χώρα και να υποκαταστήσουν τους Ιταλούς αλλά τα βρήκαν μπαστούνια κι αποχώρησαν. Κάτω από την τρομακτική πίεση των μεγάλων, η Ελλάδα απέσυρε τις δυνάμεις της από τη Βόρεια Ήπειρο, ενώ οι απελευθερωμένοι Αλβανοί επιδόθηκαν σε εμφύλια διαμάχη με τις φυλές χωρισμένες σε βόρειες, νότιες και κεντρικές να πολεμούν καθεμιά τις άλλες. Μια πρεσβευτική διάσκεψη ακύρωσε όλες τις συνθήκες (1921) και καθόρισε τα σύνορα του κράτους εκεί όπου είχαν συμφωνηθεί το 1913. Ένας πρώην αξιωματικός του αυστριακού στρατού, ο Αχμέτ Ζόγου (1894 - 1961), έγινε πρωθυπουργός το 1922. Ανατράπηκε τον Ιούνιο του 1924 από τον ορθόδοξο μητροπολίτη, Φαν Νόλι, και κατέφυγε στη Γιουγκοσλαβία, απ' όπου επανήλθε τον επόμενο Ιανουάριο (1925), απαλλάχθηκε από τον Νόλι (που το 'σκασε στην Ιταλία) κι έγινε πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Στην Ιταλία, ο Νόλι εργαζόταν για την επάνοδό του. Ο Ζόγου τον υπερκέρασε εγκαταλείποντας τη φιλία του με τους Γιουγκοσλάβους κι ανοίγοντας τις πόρτες στην ιταλική διείσδυση στην Αλβανία. Η συνθήκη ιταλοαλβανικής φιλίας (Νοέμβριος του 1926) σταθεροποίησε τη θέση του Αχμέτ Ζόγου στη χώρα του. Μια νέα συνθήκη, ιταλοαλβανικής

αμυντικής συμμαχίας (22 Νοεμβρίου του 1927), τον έκανε να νιώσει ακόμα πιο ισχυρός. Τον επόμενο χρόνο (1928) ανακηρύχτηκε Ζογ Α' βασιλιάς των Αλβανών.

Η εποχή της κυριαρχίας του Ζόγου χαρακτηρίστηκε από άγριους διωγμούς εναντίον της ελληνικής ορθόδοξης μειονότητας. Καταπατώντας όλες τις συνθήκες που η Αλβανία είχε υπογράψει, έκλεισε εκκλησίες και σχολεία, έδιωξε τους δάσκαλους και προκάλεσε εξεγέρσεις στη Βόρεια Ήπειρο και ένταση στις σχέσεις με την Ελλάδα, που συγκλονιζόταν από αντιαλβανικές διαδηλώσεις. Τον Ιούνιο του 1933, έκλεισε με διάταγμα όλα τα σχολεία της μειονότητας. Όταν οι πρόεδροι των ελληνικών κοινοτήτων του έστειλαν τηλεγραφήματα διαμαρτυρίας, έβαλε και τους συνέλαβαν ως στασιαστές. Η έντονη ελληνική διπλωματική αντίδραση τον ανάγκασε να υποσχεθεί αλλαγή συμπεριφοράς χωρίς όμως ουσιαστικά και πρακτικά αποτελέσματα.

Στο διάστημα αυτό, η ιταλική διείσδυση έπαιρνε μορφή επιδημίας. Η Αλβανία μεταβαλλόταν σταθερά σε οικονομικό προτεκτοράτο και «στρατόπεδο της Ιταλίας», σύμφωνα με την εκτίμηση ιστορικού της εποχής.

Στα 1939, η ιταλική απόβαση στην Αλβανία έβαλε και την τυπική σφραγίδα στην προσάρτηση. Ο Ζογ Α' φυγαδεύτηκε στην Ελλάδα κι από εκεί στη Γαλλία, όπου έζησε έκπτωτος ως τον θάνατό του.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 26.3.2010)